

УДК [327:328.1:159.947.2-05](73)

С. Пик, канд. політ. наук, доц.
Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна

ВПЛИВ ОСОБИСТІСНОГО ЧИННИКА НА УХВАЛЕННЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ РІШЕНЬ В АДМІНІСТРАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА США В. КЛІНТОНА

Присвячено дослідженню впливу особистісного чинника у процесі ухвалення зовнішньополітичних рішень в адміністрації президента В. Клінтона. Характеристика особистісного чинника стала можливою завдяки застосуванню п'ятифакторної моделі особистості, запровадженій в науковий обіг американськими психологами Р. МакКреєм та П. Костою-мол., а також залученню результатів досліджень психобіографічного портрету президента, його лідерських та особистісних якостей, управлінського стилю, виконаних американськими політичними психологами та психологами Дж. Гартнером, Дж. Постом, С. Реншоном, М. Херманн, У. Вайнтраубом, Д. Вінтером та ін. З'ясовано, що переважаючий вимір особистості В. Клінтона – відкритість новому досвіду (openness to experience) у поєднанні з високим рівнем екстраверсії (extraversion) безпосередньо відображався на характері зовнішньополітичних рішень його адміністрації. Яскраві приклади – урегулювання "північно-ірландського" питання, дипломатія з позиції сили щодо конфліктів на Балканах, спроби налагодження ізраїльсько-палестинського діалогу. Ці складні проблеми міжнародних відносин вимагали виваженого специфічного підходу і президент У. Клінтон, залучаючи до процесу ухвалення рішень якомога більше інформації, вивчаючи ідеї та пропозиції свого оточення, уникаючи в деталі, аналізуючи перспективи й можливі наслідки своїх зовнішньополітичних кроків, намагався відшукати оптимальний варіант поведінки для США. Він міг швидко змінити думку з огляду на поточний розвиток ситуації або під впливом оточення, а також був схильний ризикувати задля досягнення бажаного результату. У відносинах на найвищому рівні покладався на свій дипломатичний хист, усербну обізнаність, здатність переконувати, впевненість у собі і прагнення отримати максимум від докладених зусиль.

Сукупно такі особистісні риси дали змогу президенту В. Клінтону стати першим іноземним лідером, якому вдалося досягти компромісу між британською, ірландською сторонами та представниками Північної Ірландії (Угода Страстної п'ятниці 1998 р.). Він утвердив США в ролі арбітра в міжнародних конфліктах (домігшись припинення кровопролиття на Балканах) і здійснив вагомий крок на шляху до порозуміння між Ізраїлем і Палестиною (меморандум Вай Рівер 1998 р.).

Ключові слова: особистісний чинник, п'ятифакторна модель особистості, відкритість новому досвіду, екстраверсія, адміністрація президента У. Клінтона, зовнішньополітичне рішення.

Вступ. Вільям Джефферсон Блайт IV Клінтон був обраний президентом США у 1992 р. Молодий та енергійний (став третім наймолодшим президентом США після Т. Рузвельта і Дж. Кеннеді), "новий демократ" В. Клінтон переміг чинного президента Дж. Буша з результатом 43 % проти 38 %. "Ніколи не думав, що виберуть його", – зізнавався Дж. Буш [19, с. 493]. В. Клінтон побудував свою кампанію на критиці опонента, насамперед за нехтування внутрішньополітичними справами, пропонуючи натомість оновлений варіант класичної платформи Демократичної партії із залученням прогресивних ідей від республіканців, а також з наголосом на розвиток технологій, підвищення якості освіти, набуття нових професійних навичок для ефективного пристосування до потреб глобалізованої економіки. Він мав великий досвід місцевого адміністрування – у 32 роки був обраний губернатором штату Арканзас, а 1991 р. – визнаний найкращим губернатором у США, – що давало підстави виборцям сподіватися на продуктивність його внутрішньої політики і на загальнодержавному рівні. Ба більше, високоосвічений юрист (навчався у Джорджтаунському, Оксфордському, Йельському університетах, викладав право в Університеті Арканзасу, у 1977–1979 рр. – генеральний прокурор цього штату) В. Клінтон був умілим оратором, з легкістю привертая увагу і здобував симпатію аудиторії, а своєю завзятістю і харизмою нагадував Дж. Кеннеді. Він активно й наполегливо вів кампанію, виснажуючи себе і свою команду, як робив це раніше, змагаючись за губернаторське крісло, послуговуючись девізом з Біблії (До Галатів 6:9): "Ніколи не стомлюймося, роблячи добро" [11, с. 152]. Цей заклик звучав і в його президентській інавгураційній промові.

Якщо у веденні внутрішньої політики В. Клінтон почувався більш-менш упевнено, то зовнішній політиці доводилося вчитися буквально щодня. У цьому контексті важливо **виявити і простежити вплив особис-**

тості президента на процес ухвалення зовнішньополітичних рішень. У спадок від Дж. Буша В. Клінтону дістався далеко не стабільний "новий світовий порядок" з нерегульованими старими проблемами й осередками нових, породжених трансформацією міжнародної системи. За вісім років перебування на президентській посаді йому довелося 84 рази санкціонувати застосування американських збройних сил за кордоном на підтримку своєї зовнішньої політики. І це попри те, що він надавав перевагу дипломатичним засобам. Як зазначав президент, США стали "незамінними" у міжнародних відносинах [18, с. 246].

Завдання пропонованого дослідження полягає у з'ясуванні на основі п'ятифакторної моделі особистості (Five Factors Model) переважаючого виміру особистості В. Клінтона і виявленні впливу цього виміру на зовнішньополітичні рішення президента. Можна припустити, що серед п'яти основних вимірів особистості – нейротизм (neuroticism), екстраверсія (extraversion), відкритість новому досвіду (openness to experience), сумлінність (conscientiousness), поступливість (agreeableness), провідною для В. Клінтона була **відкритість новому досвіду** з високими показниками екстраверсії.

Відкритість новому досвіду за п'ятифакторною моделлю особистості формують такі особистісні риси, як інтелектуальність (яку наповнюють вдумливість, схильність до медитації, самоаналізу, філософських глибинних роздумів), розуміння (передбачливість, проникливість), освіченість (високий рівень інтелекту, здібність, тямущість), цікавість (допитливість, інтерес до всього нового), творчість (артистизм, винахідливість, схильність до новаторства, багата уява), вишуканість (висока культурна досвідченість, космополітизм, досконалість) [12, с. 1225]. У поєднанні з високим рівнем "екстраверсії" (а це активність, імпульсивність, життєва енергія, ентузіазм, товариськість) відкритість новому досвіду перетворюється на відкритість до зовнішнього світу, прагнення отримати від життя максимум можливого,

© Пик С., 2021

досягти визначних результатів чи винагород у всіх починаннях, постійно розвиватися і робити щось важливе для суспільства, залучаючи на свій бік нових і нових прихильників. Тісний зв'язок інтелекту з емоційним домінуванням породжує успішних самовпевнених лідерів ліберальних поглядів, які позитивно сприймають оточення й охоче з ним взаємодіють [20, с. 57–73, 83–99].

На користь зробленого припущення свідчать результати багатьох психобіографічних досліджень особистості В. Клінтона. Американський політолог Ф. Грінштейн, зокрема, вказував на вражаючу освіченість В. Клінтона, який постійно читав, з легкістю поглинаючи великі обсяги інформації. Рівень інтелекту й широка обізнаність допомагали йому у складних ситуаціях, а енергійність, самовпевненість і виняткові ораторські здібності додавали гнучкості його політичній природі [13, с. 174, 187]. В. Клінтон намагався уникати невинного ризику і конфліктних ситуацій, вважаючи, що в політичних процесах з багатьма учасниками неможливо досягти цілі, нічим не поступаючись. Натомість, він умів переконувати, демонструвати емпатію, створювати враження, що переймається проблемами інших, викликати довіру та симпатію до себе. Таку поведінку можна пояснити його складним дитинством (втрата батька ще до народження, легковажною поведінкою матері, до якої він був дуже прив'язаний, скандали в сім'ї через в'їчима-алкоголіка). "Коли ростеш у середовищі, яке спонукає тебе постійно прагнути уникнення неприємностей, робиш усе, щоб зберегти спокій... Я вчився шукати світло у темряві, перетворюючи суперечки з ворогів на своїх друзів" [13, с. 175].

Цього не беруть до уваги, називаючи В. Клінтона неприємним прізвиськом "Слизкий Віллі" (*Slick Willie*), за схильність часто змінювати погляди і не виконувати обіцянок [21, с. 308]. Навпаки, лідери його типу, з унікальною здатністю навчатися і вдосконалюватися, у процесі ухвалення рішень опрацюють усю доступну інформацію, вибудовують план дій і намагаються пересвідчитися, чи він спрацює, ще до ухвалення остаточного рішення. Це потребує багато часу й зусиль, залежно від мінливості контексту, і складається враження, що лідер невпевнений і нерішучий, тоді як у нього на меті – досягнення оптимального результату. Що стосується обіцянок, то тут самовпевненість і готовність В. Клінтона їх виконувати оберталися проти нього: через потребу подобатися і бути поцінованим він не міг сказати "ні", забагато на себе брав, установлював терміни, яких через скрупульозність не міг фізично дотримати, а тому не встигав утілювати в життя задумане [17, с. 292, 294, 299–300; 15, с. 316–319]. Показовим прикладом його працездатності була робота над бюджетом, зокрема 1999 р., коли на подив усієї команди експертів президент ретельно вивчив фінансовий документ обсягом 2000 сторінок і заохочував обговорення практично кожного пункту з метою збалансувати побажання прихильників дефіциту й тих, хто відстоював збільшення коштів на соціальні програми. Такий підхід тодішня віце-очільниця Федеральної резервної системи Е. Рівлін назвала "економічним "Манхеттенським проєктом"" [10]. До слова, адміністрація В. Клінтона домоглася значного зростання економіки, а надходження у бюджет дали змогу суттєво знизити оподаткування малозабезпеченого населення і збільшити видатки на соціальні потреби.

Освіченість й інтелект В. Клінтона вражали усіх, хто його знав. Президента цікавило буквально все довкола, він був постійно поглинутий роботою, що американський психолог Дж. Гартнер пов'язує з гіпоманією. Хариз-

ма, енергійність, креативність, оптимізм у поєднанні з амбітністю, високою працездатністю, емпатією та альтруїзмом перетворювали В. Клінтона на унікальну особистість у політиці. За словами А. Блайндера, одного з економічних радників президента, більшість американців знали, що В. Клінтон "дуже розумний, однак вони до кінця не усвідомлювали, наскільки він розумний, бо як політик він досить добре це приховував" [11, с. 8]. Уроджена гіпоманія також стає причиною імпульсивності, яку складно контролювати. У випадку з В. Клінтоном це виявлялося не лише у роботі, а й у манері розмовляти, споживати їжу і навіть у приватному житті. Якщо завдяки красномовству й інтелекту він умів вийти переможцем практично з будь-яких дебатів, то у ситуаціях, коли доводилося визнавати помилки, починав заперечувати, ухилятися від прямої відповіді, приховувати правдиву інформацію, перекладати відповідальність на інших. Його дратувало, коли справи йшли не так, як він хотів [17, с. 298–299]. Скандал з М. Левінські, що вилився у процедуру імпічменту 1998–1999 рр., у пам'яті багатьох залишився чи не основною характеристикою президентства В. Клінтона, що несправедливо з огляду на те, чого він зумів досягти як президент. "Я всіх обманював щодо своїх особистих слабкостей... Нема виправдання тому, що я робив, але намагання зрозуміти, чому я так чинив, принаймні, дає шанс упорядкувати моє паралельне життя" [6, с. 755, 811]. Імпульсивність пояснює суперечливість, парадоксальність особистості президента – такого освіченого, натхненого, свідомого свого місця в історії, який водночас дозволяв собі егоїстичну і саморуйнівну поведінку [11, с. 1, 7–8].

Імпульсивність і самовпевненість президента (а це високий рівень "екстраверсії") стали відчутними відразу після його появи у Білому домі. Він відмовився від виваженої реалістської політики попередньої адміністрації і, покладаючись на власне розуміння внутрішньої політики, у зовнішній більше довіряв порадам свого віце-президента А. Гора (сенатора від штату Теннесі), держсекретаря В. Крістофера (заступника держсекретаря в адміністрації президента Дж. Картера), якого з 1997 р. замінила М. Олбрайт (постійний представник США в ООН), радника з питань національної безпеки Е. Лейка (директора з питань стратегічного планування держпартаменту за адміністрації Дж. Картера), його заступника і згодом наступника на посаді С. Бергера, голови Пентагону В. Перрі, директора ЦРУ Дж. Тенета. З попередньої адміністрації свою посаду – голови Об'єднаного комітету начальників штабів – зберіг лише К. Пауелл. Президент прислухався також до багатьох особистих радників і довірених осіб, зокрема Дж. Стефанопулоса, Дж. Карвілла, Р. Емануеля, Д. Баера, М. Пенна, Д. Гергена, Б. Нуссбаума, однак, не маючи конкретної стратегії щодо поведінки США в постбіполярному світі, В. Клінтон переважно займався реагуванням на ті чи інші виклики, ніж веденням зовнішньополітичного курсу. На відміну від Дж. Буша, який володів міжнародною ситуацією і завжди знав, яка позиція відповідатиме інтересам США, В. Клінтон комфортніше почувався в питаннях глобальних економічних тенденцій. Перекоаний у тому, що зростання національного добробуту й безпеки ефективніше досягати у межах світової системи вільної торгівлі, ніж за допомогою протекціонізму та створення регіональних торговельних блоків, він спонукав конгрес ратифікувати Заключний акт Уругвайського раунду переговорів про створення Світової організації торгівлі (1995), а за час перебування при владі підписав понад 300 міжнародних торговельних угод. "Глобалізація – це поїзд з

не єдиним напрямком руху. Якщо ми хочемо залишатися на правильному напрямку і хочемо, щоб інші народи також ним слідували, отримуючи шанс на мир і процвітання, ми не маємо іншого вибору, ніж спробувати очолити цей поїзд" [18, с. 271].

Справжнім "локомотивом" адміністрація В. Клінтона виступила у врегулюванні "північно-ірландського" питання. Тривалий час у Вашингтоні під тиском впливового ірландського лобі підтримували британсько-ірландське примирення, щоправда, переважно на британських умовах. Оскільки домовленості, декларації й угоди між урядами Великої Британії та Ірландії не припиняли ворожнечі, президент В. Клінтон узяв на себе ризик залучити до переговорного процесу усі сторони, насамперед Шинн Фейн – політичне крило Ірландської Республіканської армії (ІРА). У січні 1994 р. він дозволив видати візу на дводенне перебування в США лідеру Шинн Фейн Дж. Адамсу, який узяв участь у конференції з питань Північної Ірландії, організованій у Нью-Йорку Національним комітетом з американської зовнішньої політики [14, с. 533]. Рішення президента віддзеркалювало характер його особистості: він провів напружені дебати з оточенням, яке полярно розділилося (В. Крістофер, представники держдепартаменту, посол США у Великій Британії Р. Сайтц виступили категорично проти візи, їх підтримали представники міністерства юстиції, ФБР і ЦРУ, натомість Е. Лейк, керівник штату РНБ Н. Содерберг та експерт із європейських питань Дж. Холл намагалися переконати держдепартамент у тому, що Дж. Адамс зацікавлений у припиненні терактів з боку ІРА, повній участі Шинн Фейн у мирному врегулюванні і досягненні демократичного майбутнього для Північної Ірландії), проаналізував ситуацію з погляду інтересів залучених сторін (якщо примирення між ними передбачало відмову від насильства, то слід було усунути його причину, а саме – припинити дискримінацію й ізоляцію католицького населення Північної Ірландії з боку протестантського, на чому наполягав Дж. Адамс), пропрацював свій намір підтримати Дж. Адамса з віце-президентом А. Гором, послом США в Ірландії Ж. Кеннеді Сміт (сестрою президента Дж. Кеннеді) та багатьма активістами спільноти ірландських американців, зокрема Б. Моррісоном (який налагодив контакт адміністрації зі спільнотою) та знайшов порозуміння з боку сенаторів Т. Кеннеді, К. Додда, П. Мойніхана, Дж. Керрі. Прем'єр-міністр Ірландії А. Рейнолдс схвально відреагував на намір В. Клінтона, який давав перспективу мирному процесу, британський уряд, зі свого боку, не толерував перемовин із представником терористичної організації [6, с. 578–580]. Зваживши всі "за" і "проти", В. Клінтон вирішив скористатися шансом на можливий успіх мирного врегулювання, щоб вивести "північно-ірландське" питання з пату. Наскільки це було виправдано, підказує його особиста риса – спрямованість на досягнення результату.

Критика в бік президента не забарилася: провідні ре-спубліканці заявили про руйнування англо-американських "особливих відносин", британська преса повторювала те саме, консерватори у владі у Великій Британії висловлювали недовіру Дж. Адамсу, а прем'єр-міністр Дж. Мейджор ігнорував телефонні дзвінки В. Клінтона. Почалися спекуляції на тему особистої неприязні між двома лідерами, що нібито виникла на підставі підтримки консерваторами президентської кампанії Дж. Буша, а не В. Клінтона [7, с. 380; 3, с. 133]. І хоча Дж. Адамс відвідав конференцію у Нью-Йорку і знайшов порозуміння серед ірландських американців, його мирні починан-

ня, як і репутація В. Клінтона, опинилися під загрозою: у березні 1994 р. бойовики ІРА тричі обстріляли мінометним вогнем аеропорт Хітроу у Лондоні, а в липні Шинн Фейн відмовилася визнати британсько-ірландську Спільну декларацію 1993 р. про припинення ворожнечі.

Усе ж готовність В. Клінтона розвивати діалог спонукала британський уряд шукати переговорні можливості з політичними представниками Північної Ірландії; зі свого боку, ірландський уряд почав активно схилити Шинн Фейн до співпраці. Як наслідок, у серпні 1994 р. ІРА оголосила про відмову від насильства. Подальший поступ у мирному процесі відбувався під особистим контролем В. Клінтона, який восени 1995 р. відвідав Велику Британію, Північну Ірландію та Ірландію з офіційним візитом. У Белфасті, Деррі, графстві Лондондеррі його чекав особливо теплий прийом, а в Дубліні, виступаючи перед багатотисячним натовпом, президент сказав, що жоден конфлікт не може довіку залишатися нерегульованим, а на зміну проблемам завжди приходять мирне майбутнє [7, с. 381–384].

Призначення спеціальним посланником з питань Північної Ірландії сенатора Дж. Мітчелла можна вважати наступним ключовим рішенням В. Клінтона. Сенатор очолив міжнародну комісію, яка завдяки його досвіду, виваженості, терпінню і дипломатичності вислухала вимоги, претензії та пропозиції усіх заангажованих у конфлікті сторін, на основі чого виробила принципи не-застосування насильства, обов'язкові для погодження усіма сторонами. Процедура забрала багато часу, а британський уряд хотів повного роззброєння ІРА ще до початку переговорів щодо цих принципів. У відповідь, у лютому 1996 р. ІРА підірвала вантажівку з вибухівкою в одному з районів Лондона, а згодом повторила це в Манчестері. Адміністрація В. Клінтона засудила такі дії, однак не відмовилась від поставленої мети, продовжуючи наполягати на необхідності багатосторонніх переговорів щодо "північно-ірландського" питання. Новий прем'єр-міністр Великої Британії Т. Блер, як політичний "близнюк" В. Клінтона, цілком поділяв його позицію, що засвідчив обмін офіційними візитами двох лідерів у 1997–1998 рр. [14, с. 534–535; 7, с. 503–506, 531–532; 6, с. 780]. Урешті-решт, під професійним керівництвом Дж. Мітчелла, який перебував на постійному телефонному зв'язку із президентом В. Клінтоном, багатосторонні переговори щодо Північної Ірландії завершилися підписанням 10 квітня 1998 р. Белфастської мирної угоди (Угоди Страсної п'ятниці), яку на референдумі підтримали 71,1 % мешканців Північної Ірландії і 94,39 % мешканців Ірландії [3, с. 247]. За це досягнення Дж. Мітчелл був нагороджений Президентською медаллю Свободи, щоправда, без участі В. Клінтона взагалі складно уявити подібний результат мирного врегулювання [5]. "Страшна п'ятниця 10 квітня – один з найщасливіших днів мого президентства... Я майже не спав напередодні, намагаючись допомогти Дж. Мітчеллу досягти угоди. Розмовляв з ним по телефону, а також з Т. Блером, прем'єр-міністром Ірландії Б. Ахерном, лідером Ольстерської юніоністської партії Д. Трімблом, кілька разів із Дж. Адамсом... Це була хороша робота" [6, с. 784–785].

Урегулювання адміністрацією В. Клінтона конфліктів на Балканах початково відбувалося за схожим сценарієм. Як Боснійську кризу, так і кризу в Косово вдалося припинити лише завдяки рішучому втручання США, причому застосування сили стало необхідним заходом для підтримання дипломатичних зусиль. Спершу В. Клінтон критикував адміністрацію Дж. Буша за бездіяльність щодо Югославії, однак, прийшовши до влади,

сам зайняв пасивну позицію. Окрім застережень на адресу президента С. Мілошевича, американська адміністрація не брала на себе жодної ініціативи, доки ситуація в Боснії і Герцеговині не набула руйнівного характеру. Очевидна безрезультатність міжнародного миротворчого врегулювання (план Венца – Оуена не спрацював, пропозиції контактної групи у складі представників Великої Британії, Франції, Німеччини, Італії, Росії і США, а також місії ОБСЄ та ООН не припинили запеклої ворожнечі між боснійськими сербами, хорватами і боснійцями, а точкові авіаудари НАТО лише загострювали протистояння) спонукала адміністрацію В. Клінтона шукати безпосередніх контактів з ворогуючими сторонами. У березні 1994 р. завдяки дипломатичній роботі посла США у Хорватії П. Гелбрейта і спеціального посланника Ч. Редмана з президентом країни Ф. Туджманом під тиском Вашингтона між хорватами і боснійцями було укладено угоду про федерацію. Надалі вона отримувала допомогу від США, а її примирення з боснійськими сербами вийшло на порядок денний РНБ. За вказівкою В. Клінтона, команда у складі Е. Лейка, його заступника С. Бергера, помічників з питань Боснії С. Вершбоу та Н. Дрю почала розробляти стратегію з припинення конфлікту, оскільки ні економічні санкції, ні тиск на керівництво боснійських сербів, за якими стояв С. Мілошевіч, не мали ефекту. Представник США в ООН М. Олбрайт переконувала В. Клінтона у тому, що примусити ворожі сторони сісти за стіл переговорів можна лише силою, і наполягала на продовженні авіаударів НАТО по позиціях боснійських сербів. Однак це наражало на небезпеку миротворчий контингент ООН в країні, тому в основу стратегії було покладено виведення UNPROFOR (*Protection Force*) з Боснії, а вже потім – силовий примус до переговорів. Реакція держдепартаменту і Пентагону була вкрай негативною: оскільки UNPROFOR утримували "зони безпеки" на території Боснії і Герцеговини, то їхнє виведення вимагало заміщення американськими збройними силами, а це приблизно 25 тис. осіб [9]. Іншими словами, президенту В. Клінтону потрібно було зважитись на військове залучення США у конфлікт.

Аналізуючи ситуацію, що заходила у глухий кут і негативно позначалася на іміджі США у світі, він керувався, насамперед, раціональним розрахунком і прагненням досягти прийняттого результату від докладаних зусиль. Зважаючи аргументи своїх найближчих радників й оточення, координуючи американські інтереси з інтересами союзників у контактній групі, президент В. Клінтон доходив висновку, що саме США мають стати головним арбітром у врегулюванні. Його переконання посилювалося після масових етнічних чисток, зухвало здійснених боснійськими сербами в липні 1995 р. на території "зони безпеки" у Сребреніці. Він знову ризикнув (як у ситуації з візою для Дж. Адамса) і надав перевагу позиції РНБ, підтримавши остаточну стратегію щодо Боснії (т. зв. *endgame strategy*): у випадку, якщо боснійські серби до 30 липня погодяться з мирними умовами, розробленими контактною групою, то США і НАТО мають бути готові забезпечити їхню імплементацію; якщо ж до цієї дати досягти раціональної угоди з боснійськими сербами не вдасться, то США і НАТО застосують примус, починаючи з посилення економічних санкцій і закінчуючи розширенням "зон безпеки" на території Боснії під жорстким авіаконтролем з боку НАТО. За необхідності, UNPROFOR буде посилено або замінено контингентом коаліційних сил [2, 16].

Аргументи держсекретаря В. Крістофера про те, що конгрес і союзники у контактній групі не підтримають

силовий варіант, так само як і позиція керівництва Пентагону щодо поділу Боснії і Герцеговини як єдиного виходу із ситуації, не переконали президента. У серпні він скерував Е. Лейка до європейських союзників і Москви з місією поінформувати про нову стратегію американської адміністрації, яку вона була готова втілювати навіть самотужки, якщо доведеться. Тут знаходить підтвердження теза В. Клінтона про США як "незамінну" націю. Ініціатива його адміністрації стала прологом до Дейтонського мирного процесу, у якому дипломатична майстерність Р. Холбрука – заступника держсекретаря з європейських і канадських питань, підкріплена зміною балансу сил унаслідок успішних військових операцій "Буря" (4–9 серпня хорватсько-боснійські війська витіснили сербів з низки раніше захоплених територій, зокрема із Сербської Країни) і "Зважена сила" (у серпні-вересні авіація НАТО завдала масованих ударів по позиціях боснійських сербів, звільнивши з облоги Сараєво), вилілася в підписання мирних протоколів. До кінця 1995 р. в Боснії було встановлено відносний мир, який забезпечували 60 тис. військ США і НАТО разом із частинною трансформованих UNPROFOR на IFOR (*Implementation Force*) [9].

Здавалося, що досвід урегулювання конфлікту в Боснії допоможе адміністрації В. Клінтона уникнути нерішучості щодо ситуації у Косово. На початку 1998 р. держсекретар М. Олбрайт заявила: "Ми не будемо стояти осторонь і дивитися, як сербське керівництво чинить у Косово те, чого вже не може робити в Боснії" [1, с. 381]. Оскільки в межах контактної групи не було одностайності щодо накладення санкцій і здійснення тиску на президента С. Мілошевіча, М. Олбрайт почала вибудовувати контролюючу лінію поведінки, демонструючи лідерство США. Для цього вона потребувала широкої підтримки адміністрації, але переоцінила свої можливості: в оточенні президента вважали небажаним утягнення у ще один конфлікт із залученням збройних сил, сам В. Клінтон був заклопотаний поточними справами, а також скандалом з М. Левінські. З огляду на це дипломатичні зусилля держдепартаменту, а також міжнародної спільноти упродовж року не мали достатнього ефекту, щоб змусити С. Мілошевіча припинити варварську політику в Косово. Єдине досягнення – укладання угоди про зменшення чисельності сербських військ і поліції в Косово, надання можливості біженцям і переміщеним особам повернутися у свої домівки, допущення в регіон міжнародних спостерігачів, проведення виборів тощо – стало наслідком резолюції Ради Безпеки ООН і жорстких застережень з боку НАТО 23–24 вересня, а також "особистої дипломатії" Р. Холбрука, скерованого у Белград для переговорів. Однак С. Мілошевіч не виконував своїх зобов'язань, вказуючи на провокації і загострення ситуації з боку косовських албанців, серед яких не було єдності: якщо політичні лідери демонстрували відносну поміркованість, то керівництво Армії визволення Косово залишалося досить радикальним. Отож, ні переговори з ними, ні план щодо майбутнього статусу Косово, розроблений у межах держдепартаменту, не наближували врегулювання.

У січні 1999 р. адміністрація В. Клінтона узгодила "нову стратегію" щодо Косово, хоча справи так і залишилися у дипломатичній площині. Голова Пентагону В. Коен та голова Об'єднаного комітету начальників штабів Х. Шелтон не поділяли налаштованість М. Олбрайт застосовувати силову дипломатію, щоб заморити ворожі сторони. На думку військових, погрозувати С. Мілошевічу авіаударами НАТО було недоречно,

адже наслідків бомбардувань у регіоні не міг передбачити ніхто, а уведення миротворчого контингенту в Косово накладало зайвий тягар на збройні сили США, що виконували довготривалу місію в Боснії [1, с. 394–395]. Проте М. Олбрайт наполегливо продовжила свою лінію і домоглася проведення міжнародних переговорів за участі сербської та албанської делегацій, призначених на початок лютого у Рамбуйє (Франція). План мирного врегулювання, розроблений у межах контактної групи і підписаний 15 березня албанцями (не без особистих зусиль М. Олбрайт), бойкотували серби, які категорично не погоджувалися з присутністю у Косово миротворчого контингенту для імплементації плану, а також солідарна з ними російська сторона. Дипломатія вичерпувала ресурси і наставала черга силових методів. На остаточній нараді в адміністрації президента 19 березня, незважаючи на обережність військового керівництва, превалував підхід держдепартаменту, узгоджений з РНБ [4]. Відому тезу М. Олбрайт "...для чого утримувати надпотужні збройні сили, якщо ми не можемо їх застосувати" [18, с. 260], своєрідно переформулював В. Клінтон, заявивши публічно, що "...маючи справу з диктаторами на Балканах, вагання – це ліцензія на вбивство" [1, с. 406]. Як у випадку з урегулюванням у Боснії, він знову йшов на ризик задля досягнення потрібного результату, оскільки чинити по-іншому вважав неправильно. США не могли відступити після стількох спроб навести лад у регіоні. З невеликою перевагою обидві палати конгресу схвалили рішення президента підтримати військову операцію НАТО в Косово. Натомість санкції Ради Безпеки ООН адміністрація В. Клінтона не шукала: по-перше, Росія і КНР могли накласти вето, а по-друге, підпорядковувати у такий спосіб діяльність НАТО схваленню ООН було небажано. Виник прецедент, коли держава – член ООН (США) ініціювала збройний напад на іншу державу – члена ООН (СРЮ) без відповідної на це санкції. Генеральний секретар ООН К. Аннан пояснив ситуацію за принципом "відповідальності захищати", легітимізуючи застосування сили проти режимів, які пригноблюють власний народ [18, с. 268–269].

Операція "Союзна сила" розпочалася 24 березня 1999 р. і тривала 78 днів, аж до капітуляції збройних сил С. Мілошевіча. Миротворчий контингент під егідою НАТО – KFOR (*Kosovo Force*) – досі забезпечує стабільність у Косово. Незважаючи на критику силового врегулювання ситуації, нині Республіка Косово – частково визнана держава, керівництво якої вдячне президенту В. Клінтону за свою незалежність.

Якщо успіх для В. Клінтона – це досягнення чогось грандіозного, як зазначав С. Реншон [17, с. 299–300], то саме ізраїльсько-палестинське примирення вартувало безпосереднього особистого залучення президента. Як вищий пріоритет його адміністрації, процес урегулювання охопив період 1993–2000 рр., починаючи з Протоколів в Осло 1993 і 1995 рр. (результати таємних ізраїльсько-палестинських домовленостей у норвезькій столиці, офіційно зафіксовані у Вашингтоні у присутності президента В. Клінтона) і завершуючи самітом у Кемп-Девіді 2000 р., у ході якого президент, як ніхто з його попередників, наблизився до укладання мирної угоди між ізраїльською та палестинською сторонами, хоч і вважав цей саміт своїм провалом [8]. Без перебільшення, основним предметом усіх дискусій, у яких американська адміністрація стала посередником, була "територія в обмін на безпеку". Реальність примирення залежала від повернення Ізраїлем захоплених під час Шестиденної війни 1967 р. Західного берега р. Йордан і

Сектора Гази і поширення там палестинської національної адміністрації. Перехідний період вимагав пропрацювання до найменших деталей та узгодження обопільних поступок, що стимулювала адміністрація В. Клінтона в особі М. Олбрайт і спеціального посланника США на Близькому Сході Д. Росса. Показовий приклад – переговори ізраїльської і палестинської делегацій, організовані держдепартаментом і РНБ у конференц-центрі Вай Рівер, штат Меріленд, у жовтні 1998 р. Запланований на чотири дні, саміт тривав удвічі довше, оскільки президенту В. Клінтону був потрібен результат. Тут виявилися не лише його енциклопедичні знання ізраїльсько-палестинського протистояння, а й дипломатичні здібності, уміння маневрувати і переконувати, знаходити компроміс у виснажливих дискусіях, що тривали далеко за північ.

Попередньо сторони домовилися дотримуватися правила не вважати себе обмеженими внутрішніми зобов'язаннями у специфічних питаннях, доки не буде досягнуто порозуміння у принципі. Остаточний проєкт угоди мали підготувати США. На першій зустрічі В. Клінтон закликав прем'єр-міністра Ізраїлю Б. Нетаньяху і палестинського лідера Я. Арафата подумати над тим, як допомогти один одному здолати опозиційні настрої своїх співгромадян. Через чотири дні безплідних переговорів Б. Нетаньяху повідомив В. Клінтона про те, що замість комплексної угоди краще укласти часткову: Ізраїль звільнить 13 % територій Західного берега, а палестинці співпрацюватимуть у сфері безпеки за планом, розробленим з допомогою директора ЦРУ Дж. Тенета [6, с. 815–816]. Цього В. Клінтону було замало. Він особисто зустрівся з міністром закордонних справ Ізраїлю А. Шароном, відомого своїм скептичним ставленням до обміну територій на безпеку, дискутував з лідерами делегацій та їхніми головними радниками, зокрема з міністром оборони Ізраїлю І. Мордехаєм та начальником палестинських сил безпеки у Секторі Гази М. Даланом, долучив до переговорного процесу віцепрезидента А. Гора, який посилив американську команду на чолі з М. Олбрайт і С. Бергером, а також запросив до Вай Рівер короля Йорданії Хуссейна і королеву Нур, які своїм авторитетом і раціональністю демонстрували, наскільки дріб'язковими були суперечки між ізраїльтянами та палестинцями порівняно з тим, що давав їм мир. В. Клінтон наполягав, щоб Б. Нетаньяху передав Я. Арафату території для безпечного наземного сполучення між Західним берегом і Газою, з аеропортом і морським портом, натомість Я. Арафат мав скликати Палестинську національну раду для перегляду статуту Організації визволення Палестини, а саме положень про знищення держави Ізраїль. Вирішальним днем стало 22 жовтня, коли з досягненням домовленостей у питаннях територіальної безпеки і згодою В. Клінтона поїхати до Гази й разом з Я. Арафатом ініціювати перегляд положень статуту ОВП було врегульовано питання звільнення палестинців, утримуваних в ізраїльських в'язницях. Вимогу Б. Нетаньяху звільнити Дж. Полларда – колишнього аналітика військово-морської розвідки США, засудженого 1986 р. за шпигунство на користь Ізраїлю, – було пом'якшено запевненнями В. Клінтона зробити все можливе у цій справі разом з РНБ та ЦРУ. Загалом переговори за особистої участі президента тривали до ранку 23 жовтня, їхні результати у вигляді меморандуму офіційно оголосили в Білому домі того ж дня, у присутності всіх делегацій, а також короля Йорданії, який підсумував: я товаришував з дев'ятьма президентами США, але, з усією повагою і

захопленням до них, у справі досягнення миру не знав нікого такого "цілеспрямованого, виважененого, наполегливого і рішучого", як президент В. Клінтон [6, с. 817–819]. З усебічною допомогою США ізраїльська і палестинська сторони мали імплементувати положення меморандуму до якнайшвидшого раунду переговорів про остаточної статус їхніх відносин.

Наскільки непростою була ситуація, свідчив той факт, що Б. Нетаньяху після повернення в Ізраїль довелося долати вотум недовіри у парламенті через Меморандум Вай Рівер. В. Клінтон, зі свого боку, так і не зміг довершити мирний процес через два роки на переговорах у Кемп-Девіді, ні після них. Те, на що погоджувалася ізраїльська сторона, не влаштувало палестинську, хоча Я. Арафат неодноразово запевняв В. Клінтона, що мир досяжний саме за його президентства [7, с. 612].

Як **висновок**, можна стверджувати про незаперечний вплив особистісного чинника президента В. Клінтона на характер зовнішньополітичних рішень, що ухвалювала його адміністрація, а також на їхню результативність. Поєднання таких вимірів особистості, як "відкритість новому досвіду" й "екстраверсія", спонукали В. Клінтона прагнути екстраординарних досягнень у зовнішній політиці, хоча його працьовитість і наполегливість не завжди долали об'єктивні обставини міжнародного життя. США поступово утверджувалися в ролі лідера постбіполярного світу і це усвідомлював президент, який завдяки своїм дипломатичним здібностям, підсиленням умінням привертати до себе людей і справляти позитивне враження, реалізував на найвищому рівні чимало прогресивних міжнародних ініціатив.

Список використаних джерел

1. Albright M., Woodward B. *Madam Secretary*. N. Y.: Miramax Books, 2003. 562 p.
2. Antony Lake to President Clinton re Bosnia Next Steps. 1995. July. *Clinton Digital Library*. Bosnian Declassified Records Collection. URL: <https://clinton.presidentiallibraries.us/items/show/12498>
3. Arthur P. *Special Relationships. Britain, Ireland and the Northern Ireland problem*. Belfast: The Blackstaff Press, 2000. 334 p.

4. Berger S. Meeting on Kosovo Military Options. 1999. March, 19. *Clinton Digital Library*. Declassified Documents concerning Kosovo. URL: <https://clinton.presidentiallibraries.us/items/show/16195>
5. Bréadun D. de. US Senator George Mitchell and The Good Friday Agreement. *IrishCentral*. 2020. April, 10. URL: <https://www.irishcentral.com/roots/irishamerica/good-friday-agreement-george-mitchell>
6. Clinton B. *My Life*. N. Y.: Alfred A. Knopf, 2004. 957 p.
7. Clinton H. R. *Living History*. N. Y.: Simon & Schuster, 2003. 624 p. URL: <https://archive.org>
8. Crowley M. Bill Clinton's unfinished business in Israel. *Politico*. 2016. September, 29. URL: <http://politico.eu>
9. Daadler I. H. Decision to Intervene: How the War in Bosnia Ended. 1998. December, 1. URL: <https://www.brookings.edu/articles/decision-to-intervene-how-the-war-in-bosnia-ended/>
10. Gartner J. D. How to Pick a President. What we want in a leader and what we need in a leader may be two different things. *Psychology Today*. 2016. January, 5. URL: <http://www.psychologytoday.com/us/articles/201601/how-pick-president>
11. Gartner J. D. In Search of Bill Clinton: A Psychological Biography. N. Y.: St. Martin's Publishing Group, 2008. 480 p.
12. Goldberg L. R. An Alternative "Description of Personality": The Big-Five Factor Structure. *Journal of Personality and Social Psychology*. 1990. Vol. 59 (6). P. 1216–1229.
13. Greenstein F. I. *The Presidential Difference: Leadership Style from FDR to Obama*. 3d ed. Princeton: Princeton University Press, 2009. 344 p.
14. Guelke A. The United States, Irish Americans and the Northern Ireland peace process. *International Affairs*. 1996. Vol. 72. N 3. P. 521–536.
15. Hermann M. G. William Jefferson Clinton's Leadership Style. – The Psychological Assessment of Political Leaders. With Profiles of Saddam Hussein and Bill Clinton / ed. by J. M. Post. Michigan: The University of Michigan Press, 2003. P. 313–323.
16. NSC Paper re Bosnia Endgame Strategy. 1995. July, 20A. *Clinton Digital Library*. Bosnian Declassified Records Collection. URL: <https://clinton.presidentiallibraries.us/items/show/12499>
17. Renshon S. A. William Jefferson Clinton's Psychology. – The Psychological Assessment of Political Leaders. With Profiles of Saddam Hussein and Bill Clinton / ed. by J. M. Post. Michigan: The University of Michigan Press, 2003. P. 277–302.
18. Sestanovich S. *Maximalist. America in the World from Truman to Obama*. N. Y.: Vintage Books, 2014. 402 p.
19. Sparrow B. *The Strategist. Brent Scowcroft and the Call of National Security*. N. Y.: Public Affairs, 2015. 717 p.
20. *The Oxford Handbook of the Five Factors Model* / ed. by Th. A. Widiger. Oxford: Oxford University Press, 2017. 589 p.
21. Weintraub W., Winter D. G. William Jefferson Clinton: Personality Traits and Motivational Biases. – The Psychological Assessment of Political Leaders. With Profiles of Saddam Hussein and Bill Clinton / ed. by J. M. Post. Michigan: The University of Michigan Press, 2003. P. 303–312.

Надійшла до редколегії 12.11.21

S. Pyk, PhD, Associate Prof.

Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine

"PERSONAL FACTOR" INFLUENCE ON THE FOREIGN POLICY DECISION-MAKING IN THE PRESIDENT W. CLINTON ADMINISTRATIONS

The article is dedicated to the research of "personal factor" influence on the foreign policy decision-making during the President W. Clinton two administrations. The essence of "personal factor" is synthesized within the Five Factor Model of personality designated by American psychologists R. McCrae and P. Costa-jr. with additional help of psychobiographical investigations on the President W. Clinton, his leadership style, management capacities and personal skills, produced by American political psychologists and psychoanalysis experts such as J. Gartner, J. Post, S. Renshon, M. Hermann, W. Weintraub, D. Winter and others. The main dimension of W. Clinton personality – "openness to experience" strengthened by high scores in "extraversion" directly reflected in the kind of foreign policy decisions his presidential administrations made. It was quite evident during the Northern Ireland problem negotiations, the appeasement of Balkan states with diplomacy backed by force, and promoting efforts for the Israeli – Palestinian dialog. Those international issues were too complicated to deal with and President W. Clinton was trying hard to find specific approach for breakthrough. He was eager to study all the available information, go detail after detail to understand the case better, take into account his staff ideas and proposals calculating eventual risks and analyzing perspectives of possible moves, so that the U.S. foreign course was optimal and effective. The President was flexible in his point of view and could change it according to the new developments or under the influence of his closest advisors, and he also could take risks in order to get things done his way. As an achievement-motivated person, in relations with foreign leaders W. Clinton used his diplomatic talents, almost unique intellectual capacity and absolute awareness of the matters he dealt with, self-confidence and ability to convince. With such personal traits he managed to become the first foreign leader who had won a compromise among British and Irish authorities and Northern Ireland representatives (Good Friday Agreement of 1998). He made the USA an arbiter of international conflicts having stopped bloodshed and restoring peace in Balkans as well as persistently promoting peace process in the Middle East (Wye River Memorandum of 1998).

Keywords: "personal factor", Five Factor Model of personality, "openness to experience", "extraversion", President W. Clinton administration, foreign policy decision.